Medieteknologi og kulturel dominans

Af Manuel Alvarado

Det sker ikke så sjældent, at man støder på en ret frimodig brug af ordet "medie-imperialisme". Hovedbaggrunden for Manuel Alvarado's artikel er et ønske om at sætte spørgsmålstegn ved denne letfærdige omgang med et komplekst begreb. I det hele taget stiller Alvarado en del spørgsmålstegn, fordi han mener at det i øjeblikket er vigtigere at få kridtet banen op end at spille kampen, så længe forudsætningerne ikke er tilstrækkeligt afklaret.

Hans artikel er altså et essay om nyheds- og underholdningsstrømme på verdensplan, både "før", i de gamle mediers tid, og "nu", hvor de nye medieteknologier er i fremmarch. Til slut vurderer han forsigtigt kabel, satellitter og video ud fra begreberne "kontrol" og "frigørelse".

"For et multinationalt firma er det nødvendigt at være national overalt".
(Ford Motor Company of America)

"Det er en kendsgerning, at imperialismens virkefelt ikke er begrænset til de politiske og økonomiske områder, men også omfatter sociale og kulturelle områder, således at den derved påtvinger den tredje verden en fremmed ideologisk dominans. Som følge deraf betoner de alliancefrie statsoverhoveder og regeringer nødvendigheden af at styrke den nationale kulturelle identitet og fjerne kolonitidens ødelæggelser, ligesom de ønsker at bevare deres nationale kulturer og traditioner".

(Udtalelse fra lederne af de alliancefrie nationer i Revolution Africaine nr. 499, 14.-20. september 1973).

Til trods for de senere års kritik af begrebet medie-imperialisme er det indlysende, at når sagen ses fra et afrikansk eller latin-amerikansk perspektiv, rummer begrebet stadig aktualitet, gyldighed og kraft. Men når det er sagt, bør det samtidig straks

tilføjes, at begrebet er så uendelig komplekst, at det næsten unddrager sig ethvert forsøg på at definere det. Selvom vi et øjeblik ser helt bort fra ordets første led, "medie-", er der problemer nok med dets andet led, "imperialisme". Hvordan kan man definere det teoretisk? Hvordan kan man opfatte det i empirisk forstand, når det gælder før-kapitalismen - f.eks. den spanske og portugisiske underkastelse af størstedelen af de amerikanske verdensdele? Og hvad så med hensyn til kapitalismen - f.eks. den britiske kolonihistorie? I dette foredrag vil jeg koncentrere mig om to aspekter ved imperialismen, der særligt interesserer mig.

Det første er, at en nations imperialistiske ekspansion ikke kun handler om, at den underkaster sig, dominerer og udbytter en anden kultur; det handler også om rivalisering mellem de imperialistiske magter for at opnå kontrollen over det pågældende territorium. I det 19. århundrede foregik der således ikke blot stridigheder i Europa mellem Frankrig, Spanien, Storbritannien og Holland; de rivaliseredes også i Latinamerika.

Det andet er selve begrebet 'nation'. Mine overvejelser her er særlig relevante i forhold til de latinamerikanske lande, men har også gyldighed for de afrikanske lande, og på en bagvendt måde for det indiske subkontinent, for uden den europæiske opfattelse af nationsbegrebet ville mange af de nuværende nationale grænser i den tredje verden savne enhver begrundelse. Hvor mange mennesker er egentlig klar over, hvordan og hvorfor de grænser blev trukket? Visse dele af den historie er velkendte, for eksempel længdedelingen af Sydamerika mellem Portugal og Spanien ved paveligt edikt, eller Simon Bolivars forsøg på at samle en række af uafhængige nationer. Men hvis man betænker, hvorledes ingen af Latinamerikas nuværende nationale grænser har noget at gøre med verdensdelens oprindelige kulturer, bliver det klart, at sådan noget som opdelingen af den centralamerikanske halvø i 7 stater kræver en analyse, der sætter fokus på Europa snarere end på Latinamerika.

Det handler med andre ord ikke bare om, at Europa eksporterede nationalismen til andre verdensdele for at varetage egne imperialistiske interesser dér, men også om at denne internationale grænsedragningsproces var nødvendig og afgørende for de europæiske magters selvopfattelse hjemme i Europa. Både fordi den var et led i magternes indbyrdes rivalisering i Europa, og fordi den opfyldte en vigtig indenrigspolitisk funktion i regeringernes ideologiske, politiske og ideologiske propaganda over for de respektive befolkninger.

Til trods for disse komplekse problemstillinger, er det nødvendigt i denne sammenhæng at komme med et foreløbigt bud på begrebet medieimperialisme for at kunne gå videre og se nærmere på spørgsmålet om 'den nye informationsorden' og den internationale tv-strøm. Jeg har valgt at bruge Olivar Boyd-Barrett's formulering (Boyd-Barrett 1977), fordi den stadig er aktuel:

Groft set henviser begrebet 'medie-imperialisme' til den proces, hvor ejerforholdene, strukturen, distributionen og indholdet i ét lands medier enkeltvis eller tilsammen er udsat for et betydeligt ydre pres fra et eller flere landes medieinteresser, uden at det således berørte land udøver en tilsvarende gensidig påvirkning. (s.117)

Nøgleordet i denne definition er 'gensidig', fordi det angiver den grad af ubalance, der må være til stede i forholdet mellem to nationer, og dermed også den grad af oversvømmelse, der må være til stede, for at begrebet 'imperialisme' kan have nogen gyldighed.

Boyd-Barrett gør også opmærksom på, at mange af de diskussioner, der har fundet sted gennem de sidste tredive-fyrre år om medie- og kulturimperialisme, har bygget på nogle enorme forudantagelser om påvirkningens effekt, især i ideologisk forstand. Jeg vil senere stille spørgsmålstejn ved nogle af disse antagelser. Men lad mig her understrege, at hvadenten vi går ind i sådanne diskussioner om mediernes kulturelle virkning eller ej, kan vi ikke tillade os at se bort fra de materielle og historiske relationer mellem den Første og Den Tredje Verden, Center og Periferi, Nord og Syd. Samtidig bliver det stadig mere nødvendigt at rejse det problemfyldte spørgsmål, om det er de forskellige

nationalregeringer i Den første Verden eller de multinationale selskaber, der har størst økonomisk og politisk betydning for medieimperialismen.

UNESCO og den frie udveksling af informationer

Spørgsmålet om 'gensidighed' rejser også spørgsmålet om 'udveksling': Hvordan foregår medieudvekslingen faktisk imellem landene? Det er dette spørgsmål, der står i centrum i dette indlæg, og det er én bestemt side af udvekslingen, der især interesserer mig: Udvekslingen af film- og tv-fiktion.

Allerførst er det dog nødvendigt at se på selve fundamentet for efterkrigstidens analyser og diskussioner af kommunikationen: Holdningerne til strømmen af informationer i bred forstand. Det er desto mere nødvendigt, fordi mulighederne for informationsudveksling også vedrører eksistensmulighederne for kanaler, hvorigennem audiovisuelle fiktionsprogrammer kan udveksles.

Den frie udveksling af informationer blev et grundlæggende princip for efterkrigstidens nye organisationer - De forenede Nationer, UNESCO og for Erklæringen om Menneskerettigheder:

Enhver har meningsfrihed og ytringsfrihed, der omfatter retten til at have meninger uden indblanding og retten til at opsøge, modtage og viderebringe informationer og ideer gennem ethvert medie på tværs af landegrænser. (min fremhævelse)

Realiseringen af denne ret har været en mærkesag, især for UNESCO siden dets grundlæggelse - forøvrigt har en af UNESCOs afdelinger en sektion for massekommunikation, der netop hedder Sektionen for Fri Udveksling af Informationer og Kommunikationspolitik.

Nu er det imidlertid således, at begrebet om 'fri udveksling' er næsten lige så vanskeligt at få hold på som frihedsbegrebet selv. Tilmed er det ganske interessant at bemærke den næsten totale kovending, UNESCO har foretaget over de sidste fyrré år. Herb Schiller skitserer i bogen Communication and Cultural Domination, hvordan debatten startede i begyndelsen af det 20. århundrede. Han bemærker, hvordan USA spillede en hovedrolle i begrebets for-

mulering, fordi det var utilfreds med sin kommercielle udelukkelse fra de britiske og franske kolonier.

Det var på den baggrund - og ikke af hensyn til den liberale idé om 'lige adgang til udveksling af informationer', som begrebet ofte antages at henvise til - at udtryk som 'den frie udveksling af informationer' og 'global adgang til nyheder' opstod. Fra 1914 argumenterede Kent Cooper, direktør for Associated Press, imod de europæiske nyhedsbureauer Reuters', Havas' og Wolff's dominans, og ved Anden Verdenskrigs afslutning havde den amerikanske industri indbygget spørgsmålet om fri udveksling af informationer i en etableret politisk ideologi, således at begge de politiske partier i USA og begge Kongressens kamre bakkede op om Den amerikanske Avisudgiverforenings synspunkter på spørgsmålet. Efter oprettelsen af FN og UNESCO bekræftede disse organisationer simpelthen den fuldt udbyggede og etablerede doktrin om fri udveksling. Og UNESCO nøjedes ikke bare med at bekræfte den, men tog den til sig som en central bestanddel i de aktiviteter, der skulle fremme mellemfolkelig forståelse og fred.

Det står nogenlunde klart, at ved UNESCOs oprettelse var USAs europæiske allierede noget tøvende mht. spørgsmålet om fri informationsudveksling - fordi de var klar over, at amerikanerne misundte dem deres kontrol over den internationale kommunikationsindustri, og indså at en accept af doktrinen ville udgøre en trussel mod denne kontrol. Men de støttede alligevel doktrinen for at bringe Sovjetunionen i forlegenhed.

Efter at det internationale marked var blevet oversvømmet med amerikanske kulturprodukter, ændrede diskussionen om fri udveksling ifølge Schiller karakter i slutningen af 1960'erne, og der dukkede i stigende omfang nogle nye udtryk op såsom 'kulturel suverænitet', 'kulturel autonomi' og endog indrømmelser af muligheden for 'kulturimperialisme' (Schiller, s.39).

Siden oprettelsen af FN og UNESCO er antallet af medlemsstater blevet tredoblet, især pga. tilgangen af de såkaldte tredjeverdenslande. Det er derved blevet stadig tydeligere, at eftersom

der kun er fem internationale nyhedsbureauer - Reuters, AP, UPI, AFP og Tass -, betyder udtrykket 'fri informationsudveksling' reelt, at kun fire landes nyhedsbureauer kontrollerer den internationale nyhedsformidling. I retrospekt er det derfor klart, at ideen om fri udveksling var et amerikansk kneb, og ikke udtryk for en liberal demokratisk holdning.

Som følge af de debatter om nyhedsudveksling, som fandt sted gennem to årtier både indenfor og udenfor UNESCO, har denne organisations holdning ændret sig gennemgribende og ført til flere eksperimenter i praksis, for eksempel oprettelsen af det panafrikanske nyhedsbureau (PANA). Faktisk havde UNESCO i 1972 fjernet sig så langt fra sin oprindelige politik, at organisationen i sin Erklæring om Retningslinier for Anvendelsen af Satellitter til Fri Udveksling af Informationer udtaler at

....det er nødvendigt, at landene i anerkendelse af princippet om fri informationsudveksling, opnår eller tilstræber forhåndsaftaler om satellit-transmissioner til befolkningen i andre lande end transmissionsens oprindelsesland.

Underholdningsstrømmens 'effekt'

En undersøgelse af de vilkår, hvorunder kabel-tv og kassetter og computere bliver indført i USA og andre vestlige lande, afslører beslægtede tendenser. De dominerende erhvervsinteresser administrerer reglerne, fastlægger specifikationer, og bestemmer i store træk det tempo, hvori de indføres, og anvendelsen af de nye teknikker og former for hardware. Alligevel opstår der stridigheder imellem de dominerende industrigrupper, og som følge heraf kan væsentlige men hidtil oversete dele af offentligheden somme tider tiltvinge sig indflydelse på beslutningsprocessen. Den debat, som der herved åbnes op for, trods kapitalinteressernes klare modvilje, giver yderligere muligheder for at udfordre beslutningerne og fremkomme med alternativer for produkternes anvendelse.

Det er altså de dominerende interessers stort set, men ikke fuldstændigt vellykkede forsøg på at indføre og regulere den nye teknologi i overensstemmelse med egne formål/profit og systembevaring/, der antænder og oplyser debatten i samfundet i bred forstand. Den stigende interesse for det enkelte lands kommunikations- og kulturpolitik lader sig bedst forstå i dette perspektiv. (Herb Schiller, s. 76-77)

Det er de nye teknologiers fremmarch (kabel, satellit, video, computere, datamaskiner) siden midten af 1970'erne der har skabt mest opstandelse over hvem der kontrollerer ikke blot udviklingen og produktionen af medieindholdet - det være sig informationer,

undervisning eller underholdning - men også over hvem der kontrollerer de distributionskanaler, som indholdet udbredes igennem. For det er sandsynligt, at den der kontrollerer dem, har en væsentlig indflydelse på, hvem der modtager hvad, hvornår og hvordan.

Nyhedernes tilgængelighed, udveksling og overføring har tiltrukket sig ikke blot mediefolkenes, men også politikernes, regeringernes og de politiske aktivisters bevågenhed i alle lande. Og diskussionerne om først Storbritanniens og Frankrigs, siden USAs dominans har kredset om spørgsmål som organisering, finansiering og international politik. Men der har ikke været nogen tilsvarende debat om medieindustriens underholdningsaspekter i almindelighed, eller om biograffilm og tv-fiktion i særdeleshed. Schiller bemærker ikke meget mere end at "det er faktisk svært at unddrage sig den verdensomspændende udbredelse af den amerikanske livsstil, formidlet gennem film, tv-programmer, pop-plader og kulørte blade" (s. 39). Han henviser til de to nu klassiske undersøgelser af Guback (1969) og Nordenstreng og Varis (1974). Der er udgivet nogle få andre arbejder, der i et vist omfang har foretaget ideologiske (og altså ikke rent økonomiske) analyser af de internationale underholdningsmedier; her er det værd at nævne Dorfman og Mattelart's How to Read Donalds Duck, Dorfman's The Empire's Old Clothes, Mattelart's Multinational Corporations and the Control of Culture og Mattelart, Delcourt og Mattelart's International Image Markets.

Det er muligt at registrere to hovedpositioner hos dem, der har skrevet om dette felt. Den ene er tilslutningen til en sammensværgelsesteori, og den anden er en optagethed af 'effekter', dvs. den skadelige virkning som især de amerikanske medier har på den tredje verdens folk.

Hovedparten af Mattelart's arbejde falder inden for 'sammensværgelsesteorien' (jeg bruger begrebet rent deskriptivt og altså ikke på den sædvanlige afstandtagende måde), hvad der måske er mindre overraskende i betragtning af hans erfaringer som medarbejder for Allende i Chile! I bogen Multinational Corporations

and the Control of Culture skitserer Mattelart således, hvordan USA opløste sit propagandakontor efter Første Verdenskrig, mens landet ved våbenstilstanden efter Anden Verdenskrig opretholdt "....de fire organisationer, der havde til opgave at "overbevise verdensopinionen" om den amerikanske politiks gode hensigter". Størstedelen af disse organisationers virke er helliget 'informations-udveksling', det gælder f.eks. det velkendte radionetværk Voice of America, der sender på 35 sprog fra 123 radiostationer.

Mattelart skynder sig imidlertid at påpege, at det ikke kun er nyhedsformidlingen, der åbenlyst udbreder propaganda. Under Office of Information Affairs' vinger udsendes f.eks. Walt Disney tegneserier og film til Latinamerika, udelukkende for at overbevise befolkningerne om Onkel Sams gode hensigter. Populære skikkelser fra Andes-landene, Brasilien og Argentin optrådte i disse film og kom derved til naturligt at høre sammen med Disney's morsomme og velkendte venner, Anders And og Fedtmule.

På den anden side har vi optagetheden af 'effekter', et felt som Michael Tracey undersøger i en nylig artikel (Tracey 1985):

"TV's internationalisering og kulturel dominans er blevet vigtige spørgsmål i den internationale politik. Når de diskuteres, tages det i de fleste samfund for givet, at der er negative virkninger af befolkningernes kulturelle smag, sådan som den kommer til udtryk i de tv-programmer, de ser".

Jeg mener, at Tracey i det store og hele har ret i denne vurdering, og at det ræsonnement om kulturel dominans, som han beskriver, har en del lighedspunkter med den moralske panik-reaktion, som mange forældre og seer-organisationer udviser over for den negative virkning, som tv antages at have på børns bevidsthed. Der er noget ved denne 'væsens-tænkning', der fascinerer mig - den forestilling, at der skulle eksistere et særligt 'barndommens væsen' og et særligt 'u-lands-væsen', som man ikke må besudle. Hvor nedladende.

Tracey citerer nogle af de mere groteske udtryk for denne tendens, såsom 'Dallas-narkomaner' - og hvad med denne her: "For

at vigtige menneskelige værdier kan overleve og udvikles, må kommunikationsforskningen undersøge interkulturelle kommunikationsforhold. Det bliver lysende klart for én, når man bare én gang har set Kojak og Starsky and Hutch drøne ind i uskyldige hjerner og hjem i den indiske eller thailandske kultur".

Tracey bruger sådanne udtalelser i sin egen argumentation, der går ud på, at vi ved intet eller meget lidt om, hvordan folk faktisk oplever og bruger de programmer, de ser. Han spørger også, hvor meget af det, de reelt ser, og argumenterer imod Nordenstreng og Varis's ide om 'énvejs-kommunikation'. I sidste ende argumenterer han for vigtigheden og nødvendigheden af publikumsforskning.

Da jeg er overvejende enig i hans synspunkter, vil jeg gå videre til at diskutere et par beslægtede spørgsmål.

FOR DET FØRSTE: Når man taler om seernes 'læsning' af programmet, sker det på to grundlæggende planer: Dels spørgsmålet om tekstens forhold til den 'virkelighed', den foregiver at forestille; og dels spørgsmålet om 'genre': hvad er forbindelsen mellem denne tekst til a) alle andre tekster, eller b) alle andre tekster, der benytter sig af lignende konventioner, temaer osv.

'Effekt'-fortalerne har sædvanligvis kun interesseret sig for medieprodukternes virkelighedsrelation, hvorimod jeg mener, at det er genre-problematikken, der er den mest betydningsfulde. Der kan da ikke være nogen, der i fuldt alvor mener, at folk i alverdens lande ser Dallas eller The A Team på grund af deres fremstilling af 'virkelighedens' kulturelle værdier. Og hvis det alligevel skulle være tilfældet, hvordan skal man da opfatte J.R.'s eller Mr. T's mytologiske kvaliteter? Jeg finder, at alle de øvrige 'spin-off'-seriers popularitet (ikke mindst Dollars's og dens forløberes) underbygger mit synspunkt.

FOR DET ANDET: De bekymrede koncentrerer sig så meget om tekstens ideologiske og moralske virkning, at det faktum, at produkterne også er varer, truer med at glide i baggrunden. Med

det mener jeg, at når sådanne skribenter udtrykker deres frygt for virkningen af Dallas eller The A Team, så forstærker de i bund og grund - og leverer skyts til - tv-stationernes frygt for ikke at kunne konkurrere økonomisk. Jeg vil gå så vidt som til at hævde, at en sådan frygt ikke hører til i den tredje verden, men i den første. Og når den fremføres i den tredje verden, er det af det borgerskab, som allerede i en imperialismeteoratisk sammenhæng har en ganske bestemt strategisk stilling over for den første verden. Og som en sidebemærkning vil jeg indskyde, at mange latinamerikanere, der protesterer over den amerikanske kulturimperialismes overgreb på den nationale kultur, dermed uvægerlig kommer til at beskytte en ladino- eller mestizokultur, og ikke en oprindelig kultur.

Endvidere er det nu konkurrencen mellem de multinationale selskaber - og ikke mellem nationer - der udgør slagmarken. Det er baggrunden for de nylige samproduktionsaftaler om Chateaufallan og Impact. Og, før den tid, baggrunden for BBCs behov for at iværksætte samproduktionsaftaler både for sine stor-serier og for så relativt beskedne serier som Bergerac og Big Deal (sammen med Kanal 7 i Australien).

Ud fra sådanne overvejelser mener jeg, at det er formålsløst at fordømme de 'værdier', som kommunikerer i den slags programmer, eller at censurere eller forbyde dem for på den måde at bevare en form for oprindelig kultur. I stedet bør man gøre sig tre ting klart:

For det første kan man ikke opretholde forestillingen om at tekster læses øntydigt; for det andet vil et forbud kun betyde, at de alligevel slipper gennem netmaskerne; og for det tredje bygger censurholdningen på den forestilling, at før massemedierne opstod, var alle travlt optaget af at 'bevare kulturen'! Det omfattende folkemord på Australiens befolkning og på de oprindelige folkeslag i de amerikanske verdensdele skulle være tilstrækkeligt til at gøre det af med den forestilling.

Når jeg siger det, taler jeg ikke for en passiv eller opgivende holdning. Jeg siger ikke, at kampene for 'fremstillingen af virkeligheden', for adgang til medierne og for ansvarlighed i medierne ikke er vigtige. Det er de og der er nok at gøre her. 'Kampen mod det stereotype' vil fortsætte langt ind i fremtiden og i hvert fald lige så længe som der produceres og distribueres film som Indiana Jones and the Temple of Doom. Men jeg vil gerne stå fast på, at meget af det der skrives om medieimperialisme, anlægger et altfor bastant syn på medierne og opfatter publikum langt mere passivt end imperialisme-teorierne gør. Som Keith Williams udtrykker det:

Forestillingen om kulturel dominans via tv har undladt at udvikle en model, der tager højde for udøvelse af modstand, for oppositionelle kræfter der ikke udspringer af en trålbunden befolknings dialektiske frigørelse fra den dominerende magtblok og dens kultur, men som skyldes at befolkningen fra begyndelsen af slet ikke var så trålbunden. Forestillingen kan ikke byde på andet end en nedladende medlidenhed med en befolkning, der ikke kender sit eget bedste.

Video - en teknologi med perspektiver

Hvad så med fremtiden? I 1980 offentliggjorde UNESCO den afsluttende rapport fra Den Internationale Kommission til Undersøgelse af Kommunikationsproblemer, med titlen Mange Stemmer. En Verden. Her siges blandt andet:

Man kan pege på tre hovedtendenser: (1) den enorme vækst i underholdningssektoren verden over, så efterhånden alle medier beskæftiger sig med underholdning i en eller anden forstand; (2) teknologiske opfindelser, der muliggør mere 'gør-det-selv kommunikation', hvor mange mennesker spiller en aktiv rolle og ikke blot er tilskuere til deres egen adspredelse; og (3) væksten i den kæmpemæssige industri, der i voldsom grad udbreder kulturelle og kunstneriske udtryk og resultater, tillige med de faciliteter der er forbundet med underholdning og industrialiseret kulturproduktion. (s. 76).

Rapporten erkender, at det internationale marked domineres af nogle få lande og en håndfuld transnationale selskaber, men vidner ikke desto mindre også om den store internationale, politisk følsomme organisations naive entusiasme. Men kan man sige noget mere konkret om fremtiden?

Helt sikkert er det, at de nye kommunikationsteknologier er i færd med at forandre den internationale kommunikationsstrøm, og

at mikro-chip'en, som de alle bygger på, bogstaveligt talt har infiltreret og forvandlet alle dette århundredes teknologier. De spørgsmål, der melder sig, er da: Hvordan kommer den højt-udviklede teknologiske fremtid til at forme sig? Hvordan vil teknologierne påvirke de nationale og internationale samfunds forhold? Hvordan kan de kontrolleres og reguleres?

Når det gælder området for dramatiseret underholdning, må vi forholde os til tre 'nye teknologier', nemlig de 'nye' leveringssystemer: kabler, satellitter og video. Hvad angår de første to er der såvidt jeg kan se kun grund til den allerstørste bekymring. Og det meste af den debat, der har været om f.eks. kabler, er gået uden om de centrale aspekter.

Kabel-debatten har grundlæggende drejet sig om, hvorvidt folk er villige til at betale ekstra for et større udbud af tv-kanaler, hvoraf de fleste bringer underholdning. Alle andre aspekter ved kabler, har for mediekonglomeraternes vedkommende været klart sekundære i debatten: spørgsmålene om ønskværdigheden af og omkostningerne ved kabling og om kabelteknologiske systemer (coaxial over for optiske fibre; træ/gren-systemer over for "switched Star"-systemer; énvejs over for interaktivt).

Som jeg ser det, er det forsyningstjenester som elektricitet, gas og vand, bankerne og forsikringsselskaberne, kommunerne, politiet og regeringsmagten, der vil få størst nytte af kabelsamfundet. Og kabelsamfundets fordele for disse sektorer er af en sådan karakter, at maskinstormer-holdninger ikke vil kunne forhindre - højst sinke - etableringen af denne samfundsteknologi.

Sagen er, at de nuværende diskussioner om tilvejebringelsen af mere underholdning kun udgør første trin i opbygningen af kabelsamfundet: Det trin, hvor det vurderes, hvorvidt folk selv kan formås til at betale for kabel-installationerne, eller om det kan blive nødvendigt for de ovennævnte sektorer selv at foretage den enorme investering der er nødvendig, før de engang ad åre kan høste fordelene. Og disse fordele vil i lige så høj grad

blive af informationsmæssig som af økonomisk karakter - mens underholdningsaspektet næsten ikke vil være til at få øje på i den sammenhæng.

Jeg anser det ikke for sandsynligt, at kabler inden for en overskuelig fremtid vil blive indført i Den tredje Verden. Her er det satellitterne, der udgør udviklingsfeltet for regeringer og multinationale selskaber. Imidlertid er det slående fællestræk ved begge disse teknologier, at de i grunden kun tilvejebringer hurtigere, kraftigere og mere omfattende systemer til udpumpning af større mængder af materiale til det nationale og internationale publikum, end det i øjeblikket er muligt. Og, nok så betydningsfuldt, det er ikke særligt svært for staten at holde opsyn med dem og kontrollere dem.

Med video forholder sagen sig ganske anderledes. Video blev opfundet i 1969, og kassetterne kom i almindelig handel i 1971, men af forskellige årsager varede det adskillige år, før de begyndte at slå an. Baggrunden for at video blev opfundet og sendt på markedet er jeg ikke helt klar over. Jeg formoder, at baggrunden var den samme som førte til udviklingen af lydkassettebånd og compact discs på hi-fi-området, dvs. for at stimulere nye behov for forbrug. Behovet for farve-tv var ved at være mættet i Vesten og videokassetterne kunne gøres til genstand for ny interesse og skabe nye markeder. Når der overhovedet er grund til at opholde sig ved dette tilsyneladende banale spørgsmål, skyldes det de enorme copyright-problemer, som de elektroniske multinationale derved skabte for sig selv et eksempel er den nu berømte retssag mellem Walt Disney og Sony, som Sony tabte.

Det der især slår én ved videofænomenet er, at mens regeringerne har bekymret sig og de multinationale har kæmpet i forbindelse med indførelsen af kabler og satellitter, både henvendt til brede og snævre målgrupper, så har det verdensomspændende opsving for video været uventet og uden fortilfælde. Tallene for Vesteuropa, Nordamerika, de arabiske lande og dele af Sydøstasien er ganske enkelt forbløffende, og for den øvrige del

af verden er 'værdien' af denne ikke altid lige tilgængelige teknologi overvældende. Desuden overgås video-piratvirksomhed på verdens smuglermarkeder kun af narkohandel. Jeg mener, at hovedårsagen til dette fænomen er at videoteknologien udgør den første form for audiovisuelt udstyr, som enkeltindivider har et vist mål af magt og kontrol over.

Helt grundlæggende gør den det muligt for folk at se hvad de vil, når de vil, og hvordan de vil. Og så er video ikke kun en slags teknologisk hjemmeindustri: Dens forhold til æterbårent tv er ganske anderledes end 8 mm-filmens forhold til biograf-filmen. Faktisk er video i adskillige lande så småt i gang med at blive et tv-netværk, der fungerer som et alternativ til æterbårent tv.

Den negative vinkel på videoudviklingen består i at fremføre, at video udelukkende er så populært, fordi folk ikke kan få nok sex og vold, pornografi, rædselsscener, osv. Det ville ikke være svært at imødegå denne opfattelse, men det interessante ved denne lejlighed er at se på videoteknologiens politiske muligheder. Det er præcis den omstændighed, at de multinationale og regeringerne har så svært ved at kontrollere video, som gør dette medie interessant. Hvis man skal vurdere video som et muligt alternativt tv-netværk, frembyder ugen omkring den 25. februar et tankevækkende eksempel i en britisk sammenhæng. I denne uge forekom der politisk censur af et Channel 4 program (20/20 Vision's program om efterretningstjenesten "MI 5") og kampen mellem BBC og Thames TV om Dallas, som medførte at BBC indstillede udsendelsen af denne serie. I begge tilfælde kunne der i løbet af tre dage skaffes videobånd med både Channel 4 udsendelsen og de næste tre afsnit af Dallas i videoudlejningsbutikkerne. Altså et landsdækkende og omfattende video-netværk med alternative/oppositionelle perspektiver!

Mere princippielt vil det være spændende at se, om video vil være i stand til at indfri denne mulighed for at spille en politisk betydningsfuld rolle. Det ville indebære, at video skulle bruges i udviklingen af en lang række af politiske oppositio-

nelle aktiviteter, således at de ikke kunne kontrolleres og reguleres af staten, hverken m.h.t. produktion, distribution eller konsumtion. Udviklingen i teknologi og pris - dvs. den stadig nedadgående tendens både hvad angår udstyrets størrelse og pris, samtidig med det stigende antal raffinementer ved udstyret - vil gøre videoproduktion og -konsumtion tilgængelige for en stadig større del af befolkningen. Jeg kunne forestille mig, at det især vil blive om distributionen at slaget skal stå. Et friskt eksempel på en konkret produktionspraksis i et socialistisk land findes i en artikel af Dee Dee Halleck - "Nicaraguan Video: Live from the Revolution".

Selvom jeg således slutter disse betragtninger om "de nye teknologier" i det (efter nogens opfattelse måske overdrevent) optimistiske hjørne, er det selvfølgelig vigtigt ikke at ignorere det synspunkt, som bl.a. Sivanandan fremfører. Hans medieimperialistiske tese bygger på den klassiske leninistiske opfattelse af imperialismen og udbytningen af den billige (overvejende kvindelige) arbejdskraft i det karibiske område og i Sydøstasien, og han retter samtidig en bidende kritik mod den vestlige 'kulturs' ideologiske rolle:

... for chip'en, der fremstilles i idylliske omgivelser i Californiens 'Silicon Valley', får sit kredsløb samlet i Asiens giftige fabrikker. (s. 155).

For at få den intensive udbytning til at glide ned, tilbyder de multinationale kvinderne en global kultur - skønhedskonkurrencer, modeopvisninger, kosmetikdemonstrationer og diskodans - hvad der jo samtidig forøger markedet for forbrugsgoder og vestlige skønhedsmidler. Turismen forstærker denne kultur og fremmer prostitution (f.eks. færdigpakkede sex-ture for japanske forretningsmænd), narko-handel, børnearbejde

En global kultur, hånd i hånd med en global økonomi, betjent af et globalt kontor på størrelse med en walkie-talkie, man holder i hånden - et globalt samleband drevet af globale firmaer... (s. 156).

NOTER:

1. Artiklen er et revideret manuskript til et foredrag holdt ved årsmødet i Sammenslutningen af Medieforskere i Danmark, november 1986. Det er forkortet og oversat af Kim Schrøder.

LITTERATUR

- Boyd-Barret, Oliver: "Media Imperialism: towards an international framework for the analysis of media systems". In: James Curran, Michael Gurevitch, Janet Woollacott (Red.): Mass Communication and Society. Edward Arnold/Open University, 1977.
- Dorfman, Ariel: The Empire's Old Clothes: What the Lone Ranger, Barbar and other Innocent Heroes do to our minds.... Pluto Press 1975.
- Dorfman, Ariel og Armand Mattelart: How to Read Donal Duck: Imperialist Ideology in the Disney Comic. International General, New York, 1975.
- Guback, Thomas: The International Film Industry. Indiana University Press, 1969.
- Halleck, Dee Dee: "Nicaraguan Video: 'Live from the Revolution'". In: Making Waves: The Politics of Communication. Radical Science 16, 1985.
- Many Voices. One World: Communication and Society Today and Tomorrow. Report by the International Commission for the Study of Communication Problems (MacBride Commission), UNESCO 1980.
- Mattelart, Armand: Multinational Corporations and the Control of Culture: The Ideological Apparatuses of Imperialism. Harvester, 1979.
- Mattelart, Armand, Xavier Delcourt, Michelle Mattelart: International Image Markets. Comedia 1984.
- Nordenstreng, Kaarle og Tapio Varis: Television Traffic: A One Way Street? A Survey and Analysis of the International Flow of Television Programme Material. Reports and Papers on Mass Communication no.70, UNESCO, Paris 1974
- Schiller, Herb: Communication and Cultural Domination. Sharpe, New York, 1976.
- Sivanandan, A.; "Imperialism and Disorganic Development in the Silicon Age". In: A Different Hunger: Writings on Black Resistance. Pluto Press, 1982.
- Tracey, Michael: "The Poisoned Chalice? International Television and the Idea of Dominance". In: Daedalus, Summer 1985.
- Williams, Keith: "Imperialism, Colonialism and the 'Culture' of Empire". Paper presented to the British Film Institute Summer School Echoes of Empire.
- Se endvidere temanummeret af Media Development, vol.XXXII no. 1, 1985 med titlen 'The Video Revolution'.

Manuel Alvarado er research fellow ved Broadcasting Research Unit, en afdeling under British Film Institute i London.

Lille magt, men stort imperium

ET BIDRAG TIL DEBATTEN OM TV OG MEDIEIMPERIALISME

Af Niels-Aage Nielsen

Denne artikel tager fat i alt det svære - det begrebsmæssige - som vi enten springer over eller tager for givet i vores diskussioner af TV som magt- og påvirkningsfaktor. Derfor er den lang og til tider lidt omstændelig, idet den undgår at tage vores umiddelbare antagelser for pålydende. I stedet bliver de endevendt.

I de seneste 15 års medieforskning har magten været implicit til stede et eller andet sted i TV. Vi har skiftevis kritiseret mediet, frygtet det, taget afstand fra det og er nu senest med receptionsteoriene blevet beroliget: Enhver TV-seer skaber ud fra sin egen sunde fornuft sin personlige opfattelse af "Dollars". Påvirkningen af hende er ikke længere producenternes eller medieforskernes eller Danmarks Radios ansvar, det er seerens eget. Medieimperialismen er dermed opløst, ihvertfald som undertrykkelsessystem.

Det første kritikpunkt i Niels-Aage Nielsens diskussion er medieimperialismeteorien. Den har ikke nogen teori om hvordan magten sætter sig igennem hævder han, idet den alene ved cirkler og pile fokuserer på ensidigheden i "flow'et" fra USA med resten af verden som modtagere. Hvis det skal udtrykke en magtposition, må der være en relation mellem varestrømmene (basis) og den ideologiske overbygning. Vi er vant til at antage, at denne relation findes, men hvordan sætter den sig igennem? Diskussion heraf er - i bedste fald - gået i stå.

For at kunne gå videre her, tager Niels-Aage Nielsen et opgør med receptionsteoriens socialpsykologi og søger at afdekke hvilken del af betydningsdannelsen, og dermed påvirkningen, som netop unddrager sig en receptionsanalyse, der bygger på seerens egne udsagn og uden f.eks. en psykoanalytisk tilgang.

Betydningsproblemet skal endda diskuteres endnu mere principielt: Vi er i dag mindre enige end nogensinde om hvad der er TV's samfundsmæssige funktioner. Uklarheden hænger bl.a.